

zakopalo večino depojev tipa Hajdúböszörmény. Del nosilcev kulture Kyjatice se je umaknil v hribovitejši svet in tam živel naprej do druge stopnje starejše železne dobe, ko so si Praskiti podredili tudi to ozemlje.

V prvi fazi je področje razprostranjenosti kulture Gáva (str. 58–86) med rekama Hernad in Tiso. Severna meja so Karpati, južna Körös. Nosilci kulture Gáva so naseljevali tudi ozek pas zahodnega brega Tise (sl. 2). Meja vzhodno od Potisja je problematična, kajti najdbe tipa Gáva so tudi v Transilvaniji, v dolinah Pruta in Dnjestra in Karpatoukrajini. Proti koncu prve faze kulture Gáva se področje naselitve razširi proti jugu od Marosa. Naselbine so ležale ob vodah ali na gričih, ki so moleli iz močvirij. Za razliko od naselbin v Karpatski kotlini naselja v Potisju niso bila utrjena. Pokop je žgan. V žaro, ki je bila pokrita s skodelo, je bila položena manjša posoda. Kovinski pridatki so bili v žari ali zunaj nje. Poleg keramike iz grobov in posameznih najdb jo večina izhaja iz naselbin. V poznobronastodobni 2b stopnji se v keramiki Gáva zrcalijo vplivi kultur Hajdúbogos in Berkesz. Zahodni sosedi kulture Gáva sta bili kultura Kyjatice in žarnogrobišni kulturi pripadajoča skupina Csorva. Številni njuni elementi so prišli preko Tise in postali organski del kulture Gáva. Kovinski predmeti so večinoma iz depojev. Za prvo fazo so značilni predmeti tipa Ópályi, najdeni v protovilanovskih žarah, drugo fazo pa označuje stapljanje vzhodnih in zahodnih elementov (depoji tipa Hajdúböszörmény). Najdbe tipa Gáva v severni Jugoslaviji, južni Romuniji in Bolgariji niso posledica vdora kulture Gáva, temveč posledica skupnega izvora prebivalstva obeh področij, njihove tradicije in povezav. Kulturna in gospodarska povezanost med Tiso in Donavo živečih ljudstev je končana s prihodom in naselitvijo praskitskih plemen.

V poglavju Kronološka in historična interpretacija (str. 87–95) avtor strne dogajanja, ki so se odigrala v obravnavanem času (širjenje kulture gomil, poznobronastodobne selitve, prihod praskitskih plemen). Relativna in absolutna kronologija temeljita na analogijah iz okolice severovzhodne Madžarske, iz srednje Evrope, Balkana, egejskega in italškega prostora.

Na strani 96 je objavljena primerjalna kronološka tabela, strani 97 do 189 zapolnjuje katalog najdišč, znotraj katerega so depoji razvrščeni posebej, urejen po kulturah oz. kulturnih skupinah po abecednem redu, z navedbo literature. Sledijo: seznam okrajšav (str. 190–191), obsežen seznam uporabljene literature (str. 192–202), krajevni imenik (str.

203–208). Delo zaključuje 220 risanih in foto tabel (str. 211–430) in priloga (kot sl. 17).

Primož PAVLIN

**Amelio Tagliaferri:** *Coloni e legionari romani nel Friuli celtico (Una ricerca archeologica per la storia)*. Pordenone 1986.

Delo sestavljajo trije zvezki:

1. Pisana pričevanja–besedila.
2. Drugi zvezek: dokumenti.
3. Tretji zvezek: kartografska dokumentacija.

Delo je financirala in založila Banca popolare di Cividale in tiskala tiskarna Grafiche editoriali artistiche Pordenonesi v l. 1986. Pri terenskem delu je prof. A. Tagliaferriju pomagal Diego Cencig. Prvi zvezek obsega 414 strani na zelo finem visoko svetlem papirju, vezanih v platnene svetlo rjave platnice, ovite v tribarvno ovojnico. Format knjige je 18×25 cm. V knjigi je devet poglavij s skupno 270 prilogami, med temi je 78 grafičnih prikazov in 192 črno-belih in barvnih fotografij.

V knjigi so tale poglavja:

I. poglavje: *Med Kelti in Rimljani: prva faza naseljevanja in začetki kolonije Oglej*. Poglavje je razdeljeno v pet podnaslovov. Med njimi je najbolj značilen tretji: Keltski ager in njegove značilnosti v času prihoda Rimljanov. S tem poglavjem se je avtor uvrstil med številne, ki so obravnavali problem atikokeltske navzočnosti v Furlaniji. Tagliaferri sodi med tiste, za katere ta navzočnost ni sporna ter njihov pojav v Furlaniji datira v 3. st. pr. n. š. Kljub vseobsegajoči analizi, ki jo je opravil avtor, pa je navzočnost Keltov v Furlaniji kljub temu ostala še vedno sporna. Kljub številnim toponimom, ki so opredeljeni kot keltski, kljub številnim keltskim novcem in maloštevilnim fibulam, ki so bile najdene v okolici Ogleja, še vedno ne poznamo latenskih grobišč in pa naselij oz. opidumov.

II. poglavje: *Znamenja in namen rimskega vdora na podlagi terenskih raziskav*. V tem poglavju je pet podnaslovov, ki odkrivajo rimsko poselitveno podobo na prostoru med Sočo in Tilmentom. Na temelju površinskih najdb poskuša avtor ugotoviti čas nastanka rimskih naselij, njihovo tipologijo, obravnava problem centurijacije in pa čas opuščanja posameznih naselij.

III. poglavje obravnava v dveh podnaslovih: *Krščanska cerkev in rimska naselja, povezana med seboj v kulturno in poselitveno celoto*. Zgodnjekrščanske cerkve so bile skoraj po pravilu postavljene na ruševinah rimskih naselij.

IV. poglavje: *Rojstvo in razvoj »foruma« ob Nadiži, ki je predstraža in dedič »matere« Ogleja*. Problem nastanka in razvoja Čedada obravnavajo v tem poglavju kar štirje podnaslovi. Peti podnaslov je zelo pomemben za proučevanje problema Keltov v Furlaniji; govori namreč o Keltih še v času po rimski okupaciji.

V. poglavje: *Ceste v odnosu do naselij*. V šestih podnaslovih avtor obravnava rimsko cestno mrežo v Furlaniji, s posebnim poudarkom na cestno povezavo Foruma Iulii z njegovim naravnim zaledjem. To so ceste v šestih različnih smereh.

VI. poglavje: *Materialni sledovi gradbene dejavnosti ter grafična rekonstrukcija podeželskih in urbanih naselij*. V tem poglavju avtor dokumentira hiše, vile, temlje in tudi drugo arhitekturo.

VII. poglavje: *Pričevanja o proizvodni dejavnosti: keramične peči, keramičarji in različni tovarniški pečati*. O tehnologiji priprav za žganje keramičnih izdelkov.

VIII. poglavje: *Ostanki metalurške dejavnosti na terenu*. Delovna orodja, uporabni in dekorativni predmeti, razni izdelki metalurške dejavnosti in druge najdbe.

IX. poglavje: *Figuralne predstavitve kultov in rimskih božanstev*. Svet duha in bogov na najdenih spomenikih.

Svojo prvo knjigo avtor zaključuje z bogato bibliografijo.

Prof. Tagliaferri je zgodovinar novega obdobja in vendar se vedno vrača k arheološkim temam. Velikokrat je že dokazal, da obvlada znanstveno arheološko metodologijo in da njegova besedila lahko uporabljamo s popolnim zaupanjem. V nobeni izmed dosedanjih objav v Furlaniji ne najdemo tako sintetično predstavljene materialne podobe rimskega obdobja, kot je to storil prof. Tagliaferri. Posebej kvalitetni so njegovi zračni posnetki rimskih cestišč. Presenetljiva je kvaliteta barvnih posnetkov rimske cestne mreže in raznih stavbišč. Tabele in fotografije, ki vsebujejo drobno materialno kulturo, poudarjajo predvsem navzočnost latenskih najdb. Avtor poudarja, da ne izvirajo iz rimskodobnih grobišč, ki so se nahajala na starejših latenskih grobiščih. To je teza, ki zveni sprejemljivo, vendar ostaja dvomljiva vse dotlej, dokler ne bomo odkrili samega latenskega grobišča. Pri tej analizi pogrešamo primerjavo z grobiščem na Idriji pri Bači. To bi nam morebiti omogočilo korak bližje k najbolj verjetni interpretaciji. Ko govorimo o vrednosti tega dela, je najbrž treba ugotoviti, da poslej nihče, ki obravnava rimsko dobo v Furlaniji, ne bo mogel mimo Tagliaferrijeve monografije.

Drugi zvezek ima naslov *Arheološka kartoteka za najdišča po karti 1:40000*. Format in

tehnično oblikovanje tega drugega zvezka sta analogna prvemu zvezku. Zvezek ima 407 strani. Metodološki prijem pri vsebinskem oblikovanju tega zvezka je bil takšen: Vso dokumentacijo o rimskodobnih najdbah na območju med Sočo in Tilmentom je avtor razdelil na trideset kvadrantov, ki dobijo svoje poimenovanje oz. ime po najpomembnejšem naselju znotraj tega kvadranta. Avtor našteva kvadrante od Tilmenta proti Soči ter od severa proti jugu. Vsaka lokacija oz. najdba je dobila svoj kartotečni list, ki je označen najprej z okrajšavo za kraj, z zaporedno številko kartotečnega lista. Sledi letnica najdbe oz. ugotovitve in na koncu omemba vira o tem podatku. Skupno je zbranih nekaj več kot 1000 rimskih arheoloških najdišč. Na koncu tega zvezka je bibliografija, ki je zbrana na 20 straneh. V tem knjižnem pregledu nima smisla začeti analize posameznih najdišč in zato naj se tudi pri tem zvezku zadovoljimo z ugotovitvijo, da je to doslej najpopolnejši prikaz podatkov o rimski dobi v vzhodni Furlaniji.

Tretji zvezek nosi naslov *Karte*. Po formalni plati je tudi ta zvezek enak prejšnjima, le njegov format je 27,5 × 28 cm. Posebno dekorativna je ovojnica, na kateri je zračni posnetek rimskega cestišča. Ta zvezek se omejuje na kartografsko dokumentacijo posameznih kvadrantov med Sočo in Tilmentom, ki jih je 30. Posamezni kvadrant meri po površini 10 × 10 km. Kvadranti so izrezani iz specialke 1:40000, ki je nastala kot pomanjšava iz karte 1:25000. V uvodu tega zvezka so prikazani vsi kvadranti skupaj kot celota v merilu 1:240000. Ta zvezek nam omogoča kartografski pogled v rimsko dobo Furlanije in je izhodišče tudi za študij obdobja, posebej z vidika historične kontinuitete posameznih arheoloških najdišč in cele vzhodne Furlanije. Vsi trije zvezki skupaj so enkratni repertorij rimskodobne zgodovine in arheologije vzhodne Furlanije. Osnova za ta repertorij niso samo že znani viri oz. najdbe, ampak v velikem delu tudi izsledki piščevih terenskih raziskav, pri katerih je prof. Tagliaferri uporabljal tudi detektor kovin. Ni nikakršnega dvoma, da je na ta način prišel do številnih novih arheoloških lokacij, toda istočasno je nujno domnevati, da mu je enako število rimskodobnih ostalin tudi ušlo. Vendar tudi to dejstvo ne zmanjšuje raziskovalnih zaslug prof. Tagliaferrija.

Vinko ŠRIBAR

**Iva Mikl Curk:** *Rimska lončena posoda na Slovenskem*. Znanstveni inštitut FF, Ljubljana 1987.

Po uvodnem razmišljanju o pomenu članka ali knjige gotovo lahko sodimo, da je knjiga,